ESITLEB

AMSERV

LOHENGRIN

Richard Wagneri romantiline ooper

Richard Wagneri libreto

Maailmaesietendus 28. augustil 1850 Weimari Saksa Rahvusteatris

Esietendus Rahvusooperis Estonia 25. mail 2023

Muusikajuht: **Arvo Volmer**

Dirigent: **Kaspar Mänd**

Lavastaja, dekoratsiooni- ja valguskunstnik: **Michiel Dijkema** (Holland)

Kostüümikunstnik: **Jula Reindell** (Saksamaa)

Koormeister: **Heli Jürgenson**

Poistekoori koormeister: **Külli Kiivet**

Lavastuse assistendid: **Silva Valdt, Riina Airenne**

Vastutav pianist-repetiitor: **Jaanika Rand-Sirp**

Pianist-repetiitorid: **Ave Wagner, Tarmo Eespere**

Etenduse juhid: **Riina Airenne, Rein Lepnurm**

Vocal coach'id: **Kristin Okerlund** (Austria), **Thomas Wiedenhoffer** (Saksamaa)

Osades

Lohengrin: **Heiko Börner** (Saksamaa), **Timothy Richards** (ÜK/Saksamaa),
Uwe Stickert (Saksamaa)

Friedrich von Telramund, Brabandi krahv: **Rauno Elp**

Heinrich, Saksimaa kuningas: **Priit Volmer, Pavlo Balakin**

Elsa, Brabandi printsess: **Silja Aalto** (Soome), **Charlotte-Anne Shipley** (Suurbritannia)

Ortrud, Telramundi naine: **Helen Lokuta, Maria Berezovska** (Ukraina)

Heerold: **Raiko Raalik, Jassi Zahharov**

Neli Brabandi aadlikku: **Rafael Dicenta, Vitali Dudkin, Dragos Andrei Ionel,
Nikola Gracanac, Tiit Kaljund, Rein Saar, Yixuan Wang**

Neli paaži: **Frank Bachaus, Sebastian Banfi, Liam Hussar, Rasmus Kallas, Ralf Lainde,
Uku Sander Leisalu, Joonas Mikk, Teodor Ots, Robin Palits, Peeter Piirsalu, Tristan
Raidma, Tobias Tark, Joonas Tüür, Peeter Veltmann**
(Rahvusooper Estonia poistekoor)

Noor Gottfried: **Miron Bronikowski, Robin Lucas Põld, Roland Upkin**

Rahvusooper Estonia mimansiartistid: **Kristo-Martin Aav, Toomas Hark, Sten Hiis, Einar
Hillep, Andres Kask, Sander Kõiv, Keijo Lillo, Ants-Kristjan Masing, Eero-Margo Neeme,
Oliver Press, Siim Sakeus, Hendrik Tiido, Sten Uustalu**

Rahvusooper Estonia koor ja orkester

GARANTII 10 AASTAT

UUTELE JA VANADELE TOYOTA MUDELITELE

Hooldus- ja garantiitöid teostavad sertifitseeritud tehnikud

Kasutame ainult Toyota originaalvaruosi

Vaata tingimusi
amservauto.ee

10 AASTAT | TOYOTA RELAX GARANTII

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

MAAGIA JA IMEDE PÕRKUMINE WAGNERI „LOHENGRINIS“

Michiel Dijkemat *seob Eesti ja Estoniaga pikk ajalugu. Lavastajana pakub Dijkema üllatusi ning mõtlemisainet. Tema tõlgendusi on iseloomustatud järgmiselt: „visuaalselt pingestatud“, „iroonilised“, „satiirilised“, „muljetavaldavad“, „Bayreuth, vaata ja õpi“ ning „Dijkemal on oskus muuta teatriruum fantastiliseks imedelaekaks tehnilise viimistluse ja julge käsitlusega“ ...*

Sulle meeldib mängida süžeedega ja luua väikese vimkaga lavastusi, mis on üheaegselt julged, naljakad ning lisavad midagi traditsioonilis-narratiivsele käsitlusele. Mis sind sütitab?
Olen eeskätt jutustaja ja muusik. Kui uue lavastusega tööd alustan, mängin selle korduvalt oma peas läbi – kuidas võiksin seda lugu jutustada helilooja poolt loodud muusikalises vormis. Iga ooperiga kaasneb palju väljakutseid. Alles siis, kui mul on aimu, kuidas kõigi nende väljakutsetega hakkama saada ja lugu laval jutustada, asun ma tegelema lavastuse visuaalse küljega. Loomingulist protsessi toetab see, et olen oma lavastuste dekoratsioonikunstnik. Püüan ette kujutada publikut, kes vaatab seda ooperit esmakordselt ja publikut, kes on ooperit juba kümnes eri lavastuses näinud.

See on sinu esimene „Lohengrini“ lavastus, kuigi oled Wagneri „Lendavat hollandlast“ kahel korral varem lavastanud, nii Wiesbadenis kui ka Leipzigis.
„Lohengrinis“ on Wagner loonud valguse ja pimeduse kontrasti, mis mind kohe puudutas. Kuigi Wagneri libretot sageli kritiseeritakse, siis minu meelest on selles ooperis hämmastav teksti ja muusika sidusus. Wagneri muusika ei eksisteeriks ilma tema poeesiata. Iga tema ooper on omaette universum, mis sind täielikult endasse tõmbab. Imeline on sel sündida lasta.

Alati tekib küsimus, millises ajastus seda lavastada. Wagner on meile pakkunud isegi killukese ajaloolist tõde, tuues sisse Heinrich I Linnupüüdja, kes oligi aastatel 912–936 Brabandi hertsog ja pidi tõrjuma ungarlaste kallaletunge. Kuid … Wagneril polnud probleemi ühendada suurepäraseks looks müüt, legend, muinasjutt ja ajalooline tõde. Millest lähtud sina?
Mulle oli algusest peale selge, et selle loo jutustamiseks on vaja sünget ajastut. Eri versioonidega mängides otsustasin koos kostüümikunstnik Jula Reindelliga varajase keskaja kasuks. Kui lugeda Wagneri kirjeldust ja vaadata varajaste lavastuste kujundusi, siis on selge, et Wagner ei püüelnud ajaloolise tõe poole. Läheneme sellele perioodile fantaasialennuga ja kasutame müütilisi elemente, kuid suhtume tõsiselt ka ajaloolisesse konteksti ning religioossetesse nüanssidesse.

See on ooper täis kontraste, konflikte ja sümboleid – luik, tuvi, kristluse-paganluse opositsioon …
Religioon seisab maagia ja imede põrkumise keskmes. Maagia seostub saksa jumalatega ja imed kristlusega. See on konflikt, mis motiveerib tegelasi ning näitab valguse ja pimeduse vastandumise eri nüansse. „Lohengrini“ aegruumi religiooni olemus erineb meie maailma religiooni olemusest. Tõsiasi, et Ortrud muutis Gottfriedi luigeks, tõestab, et naise germaani jumalad ja tema maagivõimed on reaalsed. Muundamine ei ole uskumise küsimus, see toimus päriselt. Et Lohengrin Elsa kutsel ilmub ja et tuvi kuju võtnud Püha Vaim lõpuks luige taas Gottfriediks muudab (mis on tõeline ime) tõestab, et Jumal on olemas. See pole lihtsalt uskumise küsimus, sest seegi juhtub päriselt. Seepärast ei otsi me oma lavastuses abstraktsioone, vaid kõigist neist sündmustest saab tegelaste reaalsus.

Mis võiks tänapäeva publikut selles loos kõnetada?
Kõik! Praegusel lõhestumise ajal on oluline neid lugusid emotsionaalsel tasandil koos kogeda. Just seda ooper teebki ja paremini kui ükski teine kunstivorm.

Publikule võib tunduda raskesti usutav, et Elsa rahuldub „keelatud küsimuse“ esitamata jätmisega ... Kas naise usaldus oma abikaasa vastu seisneb tõesti mitte kunagi küsimuste esitamises, pimesi uskumises ja teadmatuses? Elsa abielu hind on elada kahtlusega Ortrudi pakutud versiooni võimalikkusest, ilma et seda saaks tõestada või ümber lükata. Pealegi ei maini Lohengrin kunagi karistust, mis langeks Elsale osaks, kui ta selle küsimuse esitaks. Seepärast võiks loota ju ka andestusele?
Wagneri ooperites maksavad naised alati valusat hinda ja nõnda ka Elsa. Muidugi on tema abielu keskmes olev keelatud küsimus probleeme tekitav. Wagner teeb algusest peale ka muusikaliselt väga selgeks, et sellel abielul ei ole tulevikku. Inimestel on saladused ja neid ei ole võimalik eirata, kui nad juba on tähelepanu keskpunktis. Selles mõttes mõistame kõik Elsat. Keelatud küsimus annab aimu ka sellest, kui raske on päriselt uskuda, sest kahtlus poeb igal juhul hinge. Elsa sisemise konfliktiga – kas uskuda Jumalat või mitte – on üsna kerge samastuda.

Lohengrin saadetakse Graali vennaskonna poolt tavaliste inimeste sekka ja ta peab oma päritolu varjama. Kas Lohengrinil oleks ülde võimalus lihast ja luust inimeseks saada?
Graali hoitakse ja kaitstakse maa peal Montsalvati lossis ja seda külastab kord aastas tuvi kuju võtnud Püha Vaim ning annab Graalile tema väe. Miks Parsifali poeg Lohengrin, Graali vardja, saadetakse Jumala poolt Elsat kaitsma ja miks peaks ta juhtima võitlust ungarlaste vastu, on üks paljudest selle ooperi põhiküsimustest. Loo võimalikult selge jutustamine ei tähenda tingimata, et kõik küsimused vastuse saavad.

OOPERI PEATEGELASED

LOHENGRIN:

Elsa, kui peaksin saama sinu kaasaks, kaitsma sinu maad ja rahvast, ja ükski vägi meid enam lahutada ei saa, siis pead mulle lubama üht. Mitte iial ei tohi sa küsida ega vaevata oma pead sellega, kust ma tulin või mis on mu nimi või päritolu!

ELSA:

Mu kaitsja! Mu ingel! Mu päästja, kes usub kindlalt mu süütusesse. Kuidas ma saaksin sinu usaldusele vastata usaldamatusega? Sama truult, kui sina kaitsed mind mu hädas, austan mina sinu käsku!

I vaatus, 3. stseen

[1]Karin Andreksoni libretotõlge

Jula Reindelli kostüümikavandid

ORTRUD:

Rahuarmastav Telramundi krahv! Miks sa mind ei usalda?

FRIEDRICH:

Sa veel küsid? Kas mitte sinu tunnistus, sinu jutt ei ahvatlenud mind süütut laimama? Kas sa ise ei valetanud mulle, kuidas sa oma süngest lossist nägid, et su kodu lähedal pimedas metsas pandi toime kuritegu? Kuidas sa omaenda silmaga nägid, kuidas Elsa oma venna tiiki uputas? Kas sa ei uinutanud mu meeli, ennustades, et varsti lööb Radbodi vana suguvõsa jälle õitsele ja hakkab Brabandis valitsema? Eks sellega püüdsid mind Elsast, sellest puhtast olendist loobuma ja sind ennast naiseks võtma meelitada, kuna sa oled viimane Radbodi võsu.

II vaatus, 1. stseen

SISU KOKKUVÕTE

I VAATUS

Kuningas Heinrich on tulnud Antwerpenisse, et kutsuda rahvast üles ühinema temaga võitluses sissetungivate ungarlaste vastu, kuid ta leiab, et Brabandi elanikud on juhita ja tülitsevad omavahel. Friedrich von Telramund selgitab, et Brabandi hertsog usaldas surivoodil oma kaks last, Elsa ja Gottfriedi tema hoole alla tingimusel, et ta abiellub Elsaga ning et temast saab Gottfriedi eestkostja. Gottfried on aga kadunud, Elsat kahtlustatakse tema tapmises ja Telramund on abiellunud friislaste kuninga Radbodi tütre Ortrudiga.

Tema ja enda nimel nõuab Friedrich hertsogkonda endale ning süüdistab Elsat venna mõrvas ja salajase armukese pidamises. Kuningas nõustub kohut mõistma ja Elsa kutsutakse kohale. Süüdistustele vastamiseks jutustab ta oma unenäost, milles kangelane ilmus vastuseks tema palvele. Vaid tema võib Elsa eest seista. Kuningas leiab, et asi tuleb lahendada duelliga, ja heerold kutsub võitlejat, kes seisaks vastamisi Telramundiga.

Paadis, mida veab luik, ilmub rüütel. Ta ütleb, et teda on läkitatud Elsat kaitsma. Elsa tervitab teda kui kangelast ja abikaasat, nõustudes mehe tingimusega, et ta ei tohi kunagi küsida mehe nime, suguvõsa või päritolu kohta. Telramund saab kahevõitluses lüüa, kuid võõras rüütel säästab tema elu ja rahvas tunnustab teda selle eest.

II VAATUS

Telramund süüdistab oma läbikukkumises Ortrudit, kuna viimane ütles talle, et nägi Elsat oma noort venda uputamas, kuid Ortrud veenab teda, et ta kaotas kahevõitluse nõiduse, mitte jumaliku sekkumise tõttu.

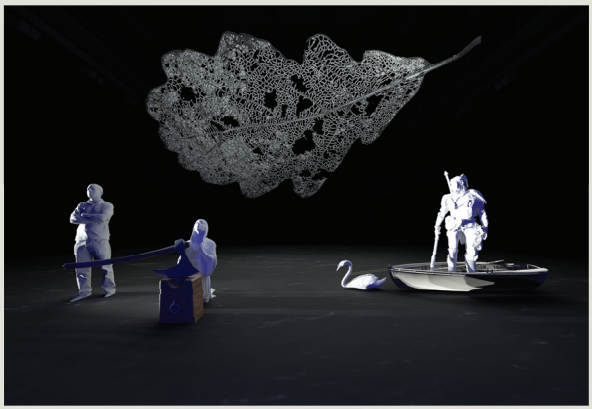
Ta ütleb, et võõras kaotaks oma võimu, kui sundida teda oma nime avaldama või kui ta sõrmeots ära lõigata. Kuna ainult Elsa saab rüütlilt tema nime küsida, kavatseb Ortrud Elsa usaldust õõnestada. Elsa ilmub aknale ja Ortrudil õnnestub pimedusest kutsudes temas haletsust äratada. Elsa on lahkumas ning Ortrud kutsub appi paganlikke jumalaid. Ortrud palub Elsat, et ta Telramundi aitaks. Ta ütleb, et kui võõras nõiduse abil saabus, võib ta nõiduse abil ka kaduda, kuid Elsa usk on vankumatu. Elsa tunneb Ortrudile kaasa ja kutsub teda pulma.

Vaheaeg

III vaatus

Neli aadlimeest pole nõus kuninga otsusega, et Elsa abikaasa nad lahingusse viib, ja Telramund soovitab neil mässu alustada. Kui Elsa hakkab pulmadeks kirikusse sisenema, ütleb Ortrud talle, et Elsa peab aujärje temale loovutama, sest tema abikaasat on valesti süüdistatud ja ta on kõrget päritolu, samas kui Elsa abikaasast ei tea keegi midagi. Telramund väidab, et kui rüütel peaks avaldama oma väe allika, näeks kõik, et ta on pettur, ja innustab Elsat seda küsimust esitama.

Telramund süüdistab kummalist rüütlit nõiduses ning pärib tema nime ja päritolu, kuid rüütel lubab vastata ainult Elsale. Elsa saab oma kahtlustest võitu ja nad sisenevad kirikusse.

IV VAATUS

Rahvas soovib paarile õnne ning Elsa ja tema abikaasa on esimest korda üksi. Nende vastastikust rõõmu hakkab peagi varjutama naise kahetsus, et ta ei saa meest tema päris nimega kutsuda, ja hirm, et mees võib ta jätta. Hüsteeriline nägemus luigest, kes naaseb meest ära viima, viib saatusliku küsimuse esitamiseni. Telramund tungib oma järgijatega tuppa, et Lohengrin tappa, kuid rüütel surmab ta ja käsib aadlikel surnukeha kuninga ette viia. Lohengrin kutsub Elsa õuedaame.

V VAATUS

Kuningas tänab rahvast toetuse eest Saksa riigi kaitsmisel ungarlaste vastu. Telramundi surnukeha tuuakse sisse ning tema järel tulevad Elsa ja ta abikaasa, kes ütleb kuningale, et ta ei saa Brabandi rahvast lahingusse viia. Teda ei süüdistata Telramundi surmas.

Selgitades, et Elsat ärgitati keelatud küsimust esitama pettuse läbi, vastab ta, et kuulub Püha Graali rüütlite hulka, kes on saadetud maailma, et õiglust kaitsta. Kui rüütli isik aga teatavaks saab, peab ta lahkuma. Ta on Lohengrin, Parsifali poeg, kes kannab Graali krooni. Ilmub luik ja Lohengrin jätab Elsaga hüvasti, öeldes talle, et kui ta oleks saanud jääda, oleks tema vend Gottfried, kes ei ole surnud, aasta pärast naasnud.

Ortrud rõõmustab, et tal õnnestus Lohengrin ära ajada ja et Gottfried peab nõiutud luigeks jääma. Naine tundis kohe ära kullast keti, millega luik Lohengrini paati vedas – see oli sama kett, mille abil ta Gottfriedi luigeks moondas.

Lohengrin põlvitab palves ning tuviks kehastunud Püha Vaimu sekkumise läbi muutub luik Gottfriediks. Noor Gottfried juhatab rahva nüüd lahingusse. Elsa langeb elutult maha. Kuningas ja Brabandi rahvas on vapustatud.

Michiel Dijkema lavakujunduse kavandid

RICHARD WAGNER (1813–1883)

Wagner on üks vähestest heliloojatest, kes nii oma eluajal kui ka pärast on pälvinud sedavõrd vastuolulist tähelepanu – teda kas armastatakse palavalt või vihatakse veelgi palavamalt. 19. sajandi ühe mõjukama muusikuna muutis ta arusaama sellest, mida on ooper võimeline väljendama ja kuidas seda vastu võtma peaks. Kultuurilooliselt raputasid tema vastuolulised kirjatööd kinnistunud arusaamu.

Wilhelm Richard Wagner sündis 22. mail 1813 Leipzigis, samal aastal itaalia helilooja Giuseppe Verdiga. Wagneri isa suri, kui poiss oli vaid pooleaastane ning tema ema abiellus järgmisel aastal näitleja Ludwig Geyeriga. Tänaseni pole selge, kas Geyer polnud mitte Wagneri pärisisa. Üheteistaastaselt alustas Richard klaveriõpingutega, kuid tema süda kuulus juba siis muusikateatrile. Esimene kompositsioonikatsetus jääb aastasse 1828, mil Wagner kuulis esmakordselt Beethoveni muusikat, kellest sai aastateks Wagneri eeskuju ning armastatuim helilooja. Wagneri isiklik elu oli tormiline: tema esimene, kolmkümmend aastat kestnud abielu näitlejanna Minna Planeriga oli täis karisid, armukadedusstseene ja sagedasi lahkuminekuid. Hingesugulase leidis helilooja alles Franz Liszti tütres ja sõbra Hans von Bülow' abikaasas Cosimas. Nad abiellusid 1870. aastal pärast Wagneri esimese abikaasa surma ning Cosima lahutust Bülow'st. Cosimast sai tulihingeline Wagneri loomingulise pärandi hoidja ning kanoniseerija – kuni surmani 1930. aastal juhtis ta Bayreuthi festivali korraldamist ja jälgis rangelt Wagneri ooperite tõlgendamist vastavalt helilooja soovile.

Wagneri muusika peegeldab romantilise ajastu püüdlusi tungida inimhinge seni avastamata tundesfääridesse. Ta tõi muusikasse uudse harmooniakäsitluse ja katsetas vormiga. „Tristanis ja Isoldes" kompas Wagner traditsioonilise tonaalsuse piire ning lõi sellega pinnase 20. sajandil esile tõusnud atonaalsele muusikale. Mõned muusikaloolased on väitnud, et modernne klassikaline muusika sündis ooperi „Tristan ja Isolde" esimeste nootidega, mil kõlab nn Tristani-akord, kus dissoneeriv kooskõla jääb ootuspärase lahenduseta. Wagneri loomingu keskmeks on 10 ooperit, sümfoonilist muusikat kirjutas helilooja vähe. Tal on vaid üks sümfoonia, mõned avamängud, koori- ja klaveriteosed. Oma loomingu kaudu mõjutas Wagner tugevalt ooperi kui žanri arengut, luues nn muusikadraama, milles muusika, dramaturgia, kujundus ja lavastus moodustaksid sisulise terviku. Orkestril on Wagneri ooperites samavõrd kandev roll kui lauljatel ning erinevalt itaalia numbriooperitest ei saa Wagneri loomingus enam selget piiri tõmmata retsitatiivide, aariate ja ansamblite vahele. Samuti võttis ta kasutusele juhtmotiivide (sks *Leitmotiv*) süsteemi, kus mingit ideed või tegelast iseloomustab kindel muusikaline teema, mida teose jooksul varieeritakse ja edasi arendatakse.

Wagneri ooperid võib jagada kolme perioodi: varajased ooperid nagu „Haldjad" („Die Feen", 1834), „Armukeeld" („Das Liebesverbot", 1836), „Rienzi" (1840); keskmise perioodi ooperid „Lendav hollandlane" („Der fliegende Holländer", 1841), „Tannhäuser" (1845) ja „Lohengrin" (1847). Ooperireformi ideede kristalliseerumise periood tema ooperiloomingus algas „Tristani ja Isoldega" (1859), järgnesid „Nürnbergi meisterlauljad" („Die Meistersinger von Nürnberg", 1867), saksa ja skandinaavia mütoloogial põhinev ooperitetraloogia „Nibelungi sõrmus". Kokku 14 tundi vältavat tetraloogiat peetakse tänini üheks ambitsioonikamaks kunstiteoseks. Terve tetraloogia jõudis esmaettekandeni 1876. aastal, mil avati Bayreuthi Festspielhaus, mis oli kavandatud helilooja nõuete järgi spetsiaalselt tema ooperite esitamiseks. Wagneri viimane ooper „Parsifal" valmis aasta enne helilooja surma, 1882. Bayreuthi festivaliteatri avamisega on

seotud mitmed uuendused, mis tänapäeval on teatrite pärisosaks: helilooja soovis, et saal oleks amfiteatrile sarnaselt astmeliselt tõusev, etenduse ajal tuli saal pimendada ning orkestrisüvend pidi asuma sügavamal ja poolenisti lava all, et tagada orkestri ja laulu kõla ühtlasem segunemine.

Wagner oli ka viljakas kirjanik – tema sulest on ilmunud arvukalt artikleid, poeesiat ja muusikakriitilisi tekste, lisaks on säilinud sadade köidete kaupa kirjavahetust. Ta avaldas arvamust nii poliitilistes kui ka filosoofilistes küsimustes ning analüüsis peensusteni enda oopereid. Märkimisväärsemate kirjutistena võib nimetada „Kunst ja revolutsioon“ (1849), „Tuleviku kunstiteos“ (1850), „Juutlus muusikas“ (1850), „Ooper ja draama“ (1851) ning pea tuhandelehekülgelist autobiograafiat „Minu elu“ (1880).

VOCAL COACH – LAULJAT TOETAV PEEGELDAJA

Kristin Okerlund *on õppinud Illinoisi ülikoolis ja Viini konservatooriumis. Suurepärase kontsertpianistina on ta esinenud orkestritega kogu maailmas ja võitnud auhindu võistlustel. Alates 1992. aastast on ta Viini konservatooriumis korrepetiitorite õppejõud ning 1993. aastast Viini Riigiooperi* vocal coach. *„Lohengrini" lavastusperioodi ajal töötas ta ka Estonia trupiga. Milles seisneb tema töö?*

Olete õppinud klaverit ning tegutsenud pikalt solisti, klaverisaatja ning *vocal coach*'ina. Eeldan, et teie töö nõuab lisaks sellele, et olete suurepärane pianist ja suudaksite klaverist laulja jaoks orkestri välja võluda ka väga terava kõrva ning selge nägemusega, selles osas, mida kuulda tahate, et olla lauljale helilooja muusika tõlgendamisel toeks. Mida *vocal coach* tegelikult teeb?

See on väga keeruline küsimus. Kõigi repetiitorite ja õpetajate töömeetodid on erinevad. Pole ühte etteantud mudelit. On neid, kes keskenduvad peamiselt keelele, jälgivad, et t-d oleksid õigesti hääldatud ja rõhud omal kohal. Teised pööravad rohkem tähelepanu muusikalistele fraasidele või on suhelnud dirigendiga ja teavad täpselt, mida ta tahab ning lähtuvadki sellest. Arvan, et meie ülesandeks on veenduda, et laulja laulab seda, mis on noodis kirjas (õige hääldus, õiged noodid, õige rütm) ja seejärel püüda aidata kõigele hing sisse puhuda. Peame arvestama ka laulja nägemusega, sest iga laulja on erinev. Mul on põnev erinevate lauljatega töötada, ka Estonias „Lohengrini" tehes. Siin on kaks Friedrich von Telramundi osatäitjat, kes on täiesti erinevad – nad laulavad erinevalt ja nende iseloomud on totaalselt erinevad. Kuidas nendeni jõuda, et kõik oleks tehniliselt õige ja samas oleks selles ka sõnum?

Kuidas otsustasite praeguse ameti kasuks, selle asemel, et solistina karjääri jätkata?

See oli puhtalt praktiline otsus. Olen muusikute perekonnast ja mu ema on terve elu klaverit õpetanud. Teadsin, et ma ei taha klaverit õpetada, aga solist olla … Maailmas on võibolla kümme pianisti, kes end kontsertide andmisega ära elatavad, ülejäänud õpetavad. Pidin leidma endale mingi teise mooduse ära elamiseks. Mulle meeldib lauljatega tööd teha. Juba ülikoolis saatsin neid kammerkontsertidel klaveril. Esmakordselt Viini sattudes teenisin raha ettelaulmistel lauljaid saates. Teadsin kõiki maailma aariaid, kuid mitte ühtegi ooperit tervikuna!

Järgnev oli puhas juhus. Viini Riigiooper kutsus

mind kandideerima ja saatis repertuaari nimekirja, mida pidin oskama. Ma ei tundnud seda üldse ja mul oli ära õppimiseks vaid kaks päeva. Mõtlesin, et vahet pole, teeme ära! Läksin kohale ja kindlasti ei mänginud ma säravalt, kuid olen hea noodist lugeja ning nad ütlesid, et otsivad inimest, kellel on kas suur repertuaarikogemus või kes oskab hästi noodist lugeda. Nad võtsid mu tööle, olin väga noor ja kogenematu, kuid armusin sellesse töösse esimesest päevast. Pidin alguses väga pingutama, kuid see meeldis mulle.

Mida otsite Wagneri muusikast? Milline on tema helikeel?
Kõige keerulisem „Lohengrini" puhul on, et seal on palju kõnetekste ja retsitatiive. Siin on ohtralt saksakeelseid sõnu, mida enam ei kasutata. On väga tähtis, et lauljatele muutuks keel omaseks, et nad mõistaksid, mida ütlevad ja kuidas seda teha. Samas on oluline leida viis, kuidas teksti laulda, mitte lihtsalt kõneleda. See pole *secco* (kuiv) retsitatiiv nagu Mozartil. Tuleb teada, kuhu lause välja jõuab, mis on selles oluline ja mis mitte.
Olen kindel, et paljud ei nõustu sellega, mida kohe ütlen, kuid minu meelest on ülimalt oluline laulda Wagneri saksa keelt nagu laulaksid itaalia keeles. Tuleb üles leida muusikaline fraas ja laulda täishäälikutel. Eriti kõrgete nootide puhul või siis, kui see ei ole lauljale kõige mugavam. Häält ei tohi kõrgetel nootidel kinni pigistada.

Esimene Wagneri-laulja, kellega koostööd tegin oli Bernd Weikl. Ta ütles mulle, et Wagnerit tuleb laulda nagu Itaalia heliloojaid ning kui su hääl ei ole piisavalt suur ja sul on tunne, et pead hääle võimsalt tekitamiseks suruma, siis pole Wagner sinu jaoks. On siiski lauljaid, kes suudavad nõnda laulda ja ikka on kõik sõnad arusaadavad. Tegime Viinis just „Nürnbergi meisterlauljaid", kus Michael Volle laulis Sachsi ning tema kõrval oli terve plejaad suurepäraseid lauljaid. Oli väga palju hakkimist ja siis tuli tema, lihtsalt seisis ning laulis kauneid pikki fraase! Kõik oli arusaadav. See on võimalik, kuid kindlasti mitte kerge.

Kas võib väita, et mõnes keeles on lihtsam laulda ja see on „musikaalsem" kui teised?
Ma ei ole laulja, kuid arvatavasti on mugavaim laulukeel itaalia keel. Päris huvitav, et paljud lauljad peavad ka tšehhi keelt laulmiseks väga mugavaks. Ma ei mõista seda väga, sest seal on konsonante rohkem kui vokaale … Vene keel samuti, kuid eks kõik sõltub sellest, millisest keelekeskkonnast sa tuled ning milline on sinu taust.

On teil oma lemmikhelilooja? Mis teid Wagneri puhul inspireerib?
Mul ei ole päriselt lemmikheliloojat! Noorena küsiti minult kogu aeg, et kes on mu lemmik klaverihelilooja ja selleks oli alati helilooja, kelle teost parasjagu harjutasin. Lõpetasime Viinis just „Figaro pulmaga" ja ma tõesti jumaldan seda teost, kuid ka „Lohengrin" on fantastiline, ja Richard Strauss … Viini naastes hakkan taas tegelema Poulenci „Karmeliitide dialoogidega". Õpin just seda suurepärast teost. Kõik sõltub sellest, millega parasjagu tegelen. Mu lemmikud ei ole ehk kaasaegsed teosed, kus pean peamiselt taktimõõtu jälgima.

Olete töötanud paljude lauljatega. Mõned on maailma suurimate ooperimajade solistid. Mida selline kogemus teile õpetanud on?
Suurim õppetund on, et pead jääma endale truuks ning musitseerima enda sisetunde järgi. See kehtib eriti lauljate puhul. Nemad on laval, kuid kõik ümberringi teavad, kuidas parem oleks. Mul väga vedas, sest oma esimeste lavastuste puhul töötasin näiteks Leo Nucci, Cheryl Studeri, Agnes Baltsa, Edita Gruberova ja Placido Domingoga. Nemad jäid endale truuks, kuid võtsid omaks ka kriitika ja püüdsid sellest ammutada vajalikku ning kõrvust mööda lasta ebavajaliku. Domingo puhul tuli peadirektor proovi ja ütles: „Ärge teda mingil juhul kritiseerige! Las ta laulab, las ta eksib, kuid ärge midagi öelge!" Niisiis, mängisin klaverit ja suflöör ajas oma asja ning Domingo astus meie juurde ja ütles: „Öelge mulle kõik välja! Ma tahan teada iga viga, mida teen!" Kui oma karjääris teatud punkti jõuad, ei julge keegi sulle enam tagasisidet anda. Lauljad on mulle õpetanud, et tuleb teha tööd ning avastada muusikat, mida sa juba hästi tunned. Leiad alati midagi uut, kuid lõppeks pead jääma endale truuks.

ÜHE LUIGE TEEKOND

„Kui kummaline, et pean end tundma nagu Beethoven. Tema ei kuulnud oma muusikat, sest ta oli kurt. Mina ei kuule enda oma, sest olen enam kui kurt …“ kirjutas Wagner sõbrale 1852. aastal. Helilooja ängi põhjuseks oli „Lohengrin“. Alates selle valmimisest 1848. aasta märtsist igatses ta kuulda oma ooperi esitust, kuid ükski ooperiteater ei soovinud seda välja tuua. Peamiseks põhjuseks oli Wagneri osalus 1848–1849 aastate revolutsioonis ja demokraatlik-vabariiklikus liikumises, mistõttu oli ta sunnitud Saksamaalt pagema. 1850. aastal võttis Franz Liszt kuulda Wagneri palvet lavastada „Lohengrin“ Weimaris ja see jõudis augustikuus esmaettekandele. Wagner mängis isegi mõttega külastada esietendust maskeerituna, kuid mõtles siis ümber ja valis esietenduse ajaks Luige nimelise kohaliku kõrtsi Luzernis, istus kella vaadates laua taga ning kujutas vaimusilmas ette ooperi kulgu.

Vajadus võimeka teatri järele

Hoolimata helilooja detailsetest märkustest ooperi lavastamiseks ja Liszti püüdlustest, jõudis „Lohengrin“ lavale üsna kesistes tingimustes – lauljad olevat olnud

Alfred Rolleri lavakujundus, I vaatus, 1. stseen (1905)

keskpärased, lavastus kaootiline ja orkester muusika mõjusaks esituseks liiga väike – kokku 38 muusikut. Ehk oli kriitikute terav tagasiside see, mis andis Wagnerile mõtte luua teater, kus oleksid olemas talle sobivad tingimused ja võimalused oma loomingu esitamiseks. Veerand sajandit hiljem sündis Bayreuthi festivaliteater. Ooper osutus järgnevatel aastatel siiski nii populaarseks, et seda mängisid enamus teatreid Saksamaal. Kümme aastat hiljem kurtis Wagner Hector Berliozile, et on nähtavasti ainus sakslane, kes pole veel „Lohengrini" näinud.

Kes mõistaks geeniust?

„Lohengrin" on Wagneri kuues ooper, mille kirjutamiseks sai ta idee 1845. aasta suvel Marienbadis ravivetel puhates. Wolfram von Eschenbachi jutustus luigerüütlist oli tema meeli paelunud juba mõnda aega. Päevikuis meenutab ta: „Olin just pärastlõunast vanni võtmas, kui mind haaras piinav soov alustada „Lohengriniga". Pidasin vannis paar minutit vastu, kuid tormasin siis nagu hullumeelne, pooleldi alasti hotelli, et oma mõtted üles kirjutada. Nõnda juhtus mitu päeva järjest, kuniks ooperi stseenid olid paberil viimseni paigas." Järgmisel aastal alustas ta muusika komponeerimist ja partituur valmis 1848. aasta märtsiks. Seejärel pages ta Zürichisse, kus veetis järgnevad üheksa aastat.

Lohengrini teema kõnetas Wagnerit lisaks haaravale süžeele ka isiklikumas plaanis. Terve elu kummitas Wagnerit soov olla oma geniaalsuses, kunstis ja isikus tingimusteta aktsepteeritud ning armastatud. Ta samastas end allegooriliselt Lohengriniga – messiana, kelle ülesandeks oli päästa kunst, mille geniaalsusesse tuli kahtlusteta uskuda. 1851. aastal kirjutas Wagner oma loomingut ulatuslikult lahkavas teoses „Kirjavahetus sõpradega" nimitegelasest nõnda: „Lohengrin otsis naist, kes usuks temasse. Kes ei küsiks tema olemuse ega päritolu kohta, kuid armastaks teda ainuüksi tema enda pärast, sellisena nagu ta on. Ta otsis kaasat, kellele ei peaks end õigustama ega selgitama, kuid kes armastaks teda tingimusteta. Seepärast tuli tal oma kõrgemat olemust varjata."

Murdepunkt loomingus

Muusikalises plaanis märgib „Lohengrin" olulist momenti helilooja loomingus. Wagner oli iga ooperiga loonud midagi uut, nihutanud või lõhkunud piire. Pärast „Lohengrini" liikus ta järjest enam muusikadraama suunas, milles oli olulisel kohal süžeed teeniv erinevate väljendusvahendite süntees – sündmuste arengut ei katkestanud enam traditsioonilised numbriaariad või kohustuslikud balletistseenid. Ta põimis ühte aariad, duetid ja ansamblid ning keerulise harmooniaga koorid omandasid suurema kaalu. Orkestri kõlavärvide paletti lisandus uusi värve ning nüansseeritumaid tundetoone.

Esmakordselt kuulis Wagner „Lohengrini" alles 1861. aastal Viinis. Bayreuthis etendus ooper pärast helilooja surma 1894. aastal tema abikaasa Cosima Wagneri lavastuses, dirigeeris Max Brückner ja lavastus püsis teatri mängukavas 1906. aastani.

Luigekuningas Ludwig II

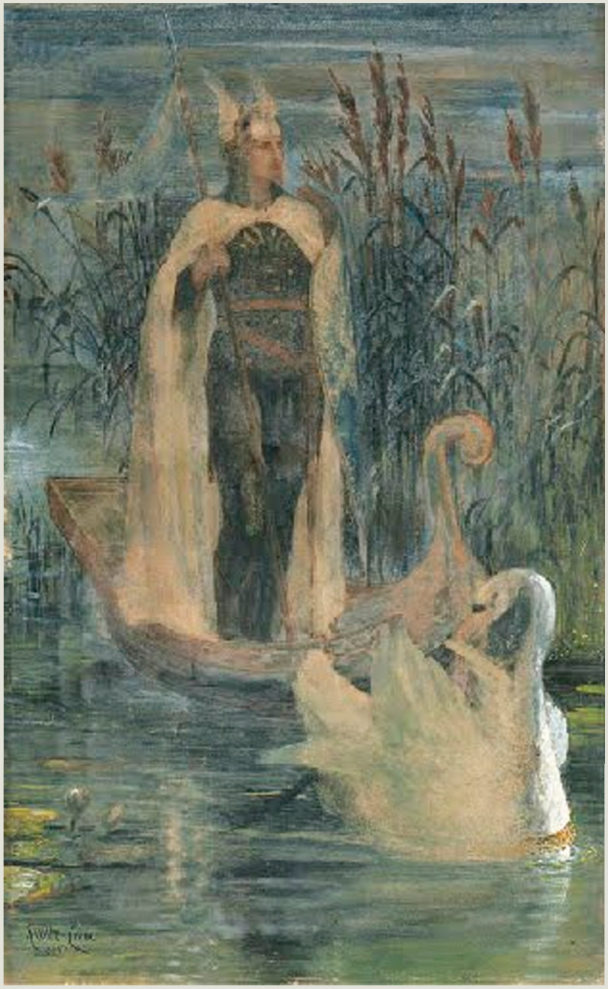
„Lohengrin" tõi Wagneri ellu veel ühe olulise muutuse. 1860. aastal kuulis 15-aastane Baieri kroonprints ooperi ettekannet ning kui ta neli aastat hiljem Ludwig II troonile tõusis, sai temast helilooja kirglik toetaja. Noorukina nähtud ooper jäi kuninga mõtteisse terveks eluks – tema tiikidel ujusid luiged, arvukate losside seinu katsid maalid luigerüütlist ning sageli lasi kuningas ka ennast ooperi nimitegelasena maalida. Rikkaliku fantaasiaga kuningat hakati kutsuma nii Luigekuningaks kui ka Muinasjutukuningaks, sest üheks suurejoonelisemaks ehitiseks, mille Ludwig II püstitada lasi on Neuschwansteini loss Schwangau maakonnas. Inspiratsiooni ammutas kuningas taas Wagneri ooperitest. Loss on sedavõrd imeline, et Disney kasutas seda „Uinuva kaunitari" multifilmis prototüübina. Elu lõpu poole tõmbus kuningas järjest enam endasse ja oma fantaasiatesse, nii et tema lähedastel oli põhjust kahelda kuninga terves mõistuses. Võib oletada, et ilma kuninga toeta poleks ehk sündinud „Nürnbergi meisterlauljaid", sõrmuse tetraloogiat või „Parsifali", rääkimata Bayreuthi festivalist ning teatrist.

LUIGERÜÜTEL

Keskaegses kirjanduses sümboliseerisid luiged ja rüütlid pääsemist ning usku. Kreeka mütoloogias tähistas luik muundumist, teisenemist – luik vedas päikese ööseks maailma serva taha peitu ning tõi selle hommikul taas välja, et vaevatud maailmale lohutust pakkuda. Samavõrd on tuntud jutustused luikedeks moondatud lastest (nt Hans Christian Anderseni „Metsluiged“).

Esimest korda ilmus luigerüütli tegelaskuju laiema auditooriumini läbi suulise pärimuse. Kuuleme temast vanades kangelastegudest jutustavates prantsuse lauludes (*chansons de geste*), mis olid osa ristisõdadest pajatavatest laulutsüklitest ja avasid esimese ristisõja väejuhi Godefroy de Bouilloni (1060–1100) elulugu. Godefroy oli viljakaks aineseks keskaegses kristlikus mütoloogias ning tema vägitegudest kirjutati ohtralt.

13. sajandi alguses kasutas saksa poeet Wolfram von Eschenbach luigerüütli motiivi oma eeposes „Parzival“. Siin tuleb juttu Parzivali pojast Loherangrinist, kes ilmub luige juhitud paadiga kaitsma noort naisterahvast poliitiliselt keerulisel ajal. Nad abielluvad, kuid rüütel on sunnitud lahkuma, kui naine esitab talle keelatud küsimuse tema päritolu kohta. Lisaks teistele

Walter Crane'i maal, 1895

„Lohengrin ja Elsa“, Ferdinand Leeke maal, 1916

kirjutajatele, käsitleb saksa poeet Konrad von Würzburg sama teemat aastal 1257, kuid ei anna rüütlile nime. 15. sajandil kirjutab anonüümne kirjamees loo ümber ja selle pealkirjaks saab „Lorengel“. Keelatud küsimuse teema ei tõstatu ja lugu lõppeb õnnelikus abielusadamas. Luigerüütli kuju jookseb läbi ka Itaalia, Hispaania ja Islandi kirjandusest.

Tänapäeval kõige tuntumaks legendikäsitluseks võib aga pidada Wagneri 1848. aastal valminud ooperit „Lohengrin“. Et legendid näiksid usutavatena, põimivad autorid neisse sageli reaalselt eksisteerinud isikuid, kohti ja sündmusi. Wagner on väga spetsiifiline ja viib tegevustiku 933. aastasse Antwerpeni linna, mis asub Brabandi hertsogkonnas (praegu osa Belgia ja Hollandi aladest). Samuti toob ta sisse ajaloolise Heinrich I (hüüdnimega Linnupüüdja) tegelaskuju. Ooperi keskmes on lisaks teistele teemadele tol ajal valitsenud konflikt vanade saksa paganlike jumalate kummardamise ja leviva kristluse vahel.

„Lohengrin“, August von Heckeli maal, 1886

HEINRICH I LINNUPÜÜDJA

Heinrich I Linnupüüdja (u 876–936), Saksimaa hertsog aastast 912 ja Ida-Frangimaa kuningas aastast 919. Tema teeneks tuleb pidada Saksimaa alade edukat ühendamist ja piiride kaitsmist idanaabrite rünnakute eest. Veidra hüüdnime olevat ta saanud selle järgi, et oli parasjagu parandamas oma linnuvõrke, kui saabus teade tema kuningaks määramisest. Lisaks tänapäeva Saksamaa aladele, hõlmas Ida-Frangimaa ka tänapäeva Šveitsi, Austria, Lääne-Prantsusmaa, Hollandi, Luxembourgi ja Belgia alasid, seal hulgas ka Antwerpeni, kus toimub ooperi tegevustik. Peamine probleem Heinrichi valitsusajal oli ungarlaste rünnakud idast, mis ulatusid kuni Põhjamere ja Püreneedeni. Kuigi kuningal õnnestus välja kaubelda kümneaastane vaherahu, tuli tema riigil maksta iga-aastast rahumaksu. Rünnakud lõppesid alles tema poja, Otto I valitsusajal.

„Heinrich I kroonimine“, Alfred Diethe maal,1850

ÕIGEKSMÕISTMINE LÄBI VÕITLUSE

Keskajal mõisteti õigust duelleerides juhul, kui tõde ei olnud võimalik muul moel välja selgitada, näiteks mõrvad, millel puudusid tunnistajad. Eeldati, et kuna kaalul oli ühe võitleja elu, siis usaldas ta end otseselt Jumala kätesse, kelle otsustada oli tema saatus. Seepärast ei peetud säärast õigusemõistmist karistuseks, vaid õilsaks ja pühaks toiminguks.

Lisaks duellile võis õigust mõista ka ilmutuse või füüsilise proovile paneku kaudu. Inimesed on alati olnud leidlikud, et mõelda välja katsumusi, mis pidid tõestama Jumala õiglust. Ilmutuse kaudu proovile panek võis tähendada, et mõlemad osapooled said ühesuurused küünlad, mis läideti korraga. See, kelle küünal kauem põles, mõisteti õigeks. Oletatava mõrvari võis viia surnu juurde ja lasta tal seda puudutada. Kui tegemist oli mõrvariga, pidi surmahaavast verd voolama hakkama. Süüdistatavaid võis ka kinni seotuna või puuri pistetuna uputada, sest süütu tõusis alati pinnale.

„*Sir* Galahad Püha Graali otsinguil“, Arthur Hughesi maal, 1870

PÜHA GRAAL JA KEELATUD KÜSIMUS

Graal

Graali mõistet ümbritseb sajanditevanune müstikaloor. Olulisemad Graali legendi käsitlevad kirjalikud allikad pärinevad 12. ja 13. sajandist: Chrétien de Troyes', Robert de Boroni, Wolfram von Eschenbachi ja Albrecht von Scharfenbergi värsseeposed. Neis on ühendatud elemendid keldi kuningas Arthuri legendist ja kristlikust mütoloogiast. Chrétien de Troyes' versioonis esineb Graal müstilise eluandva anumana, mida kasutatakse armulaua riituses. Robert de Boronil on see karikas, millest Kristus ja tema jüngrid püha õhtu söömaajal jõid. Wolfram von Eschenbach tõlgendab Graali kui imelist taevast langenud kivi *lapsit exillis*, mis toidab Graali rüütleid, andes neile igavese nooruse ja müstilised teadmised.

Kõige levinuma legendi kohaselt on see karikas, millest Jeesus ja tema jüngrid püha õhtu söömaajal jõid ning millesse Arimaatia Joosep kogus ristilöödud Lunastaja haavadest voolavat verd. Ta tõi verega täidetud karika Euroopasse, kus seda Montsalvati mäel valvasid vagad Graali rüütlid. Graalis olev veri kätkeb endas legendi järgi „püha olemust“ või Kristuse hinge ja Graali helendamine sarnaneb müstilise ilmutusega, andes pühitsetuile igavese elu. Spekuleeritud on ka sellest, et Graal võiks olla Jeesuse vereliini kandja läbi Maarja Magdaleena üsa, mis on piltlikult võttes karikakujuline.

Miks ei tohi Graali rüütlitelt nende päritolu kohta küsida?

Graali vardjad saabuvad lihtsurelike sekka üllaste ülesannetega. Üks neist on asuda õiglaselt valitsema ja kaitsma riike, mis on jäänud troonipärijata ning mille juhtimisküsimusi ähvardavad intriigid. Nõnda saadetakse Lohengrin Elsa palve peale Brabandi rahvale rahu ja õiglust tooma. Vennaskonna üheks reegliks on mitte avaldada Püha Graali teenivate rüütlite päritolu, nime ega tegutsemise motiive. Nende anonüümsus kaitseb Graali ja vastupidi – nime avaldamine ning enda identiteedi paljastamine võtab neilt Graali kaitse.

PULMAMARSS

Kolmandas vaatuses kõlab selle ooperi üks tuntumaid muusikalisi numbreid – pulmamarss. Kontekstist rebituna on see olnud lugematu hulga pruutide saatjaks altari ette. Ooperis omandab selle pidulik-pühalik meeleolu aga hoopis teise tähenduse. Wagner vihjab muusikaliselt juba varakult Lohengrini ja Elsa abieluõnne võimatusele ning pulmamarsile järgnev muudab leebe meloodia halvaendeliseks.

TÕESTISÜNDINUD NALI

New Yorgis kanti „Lohengrin“ esmakordselt ette 1871. aastal ja see on üks vähestest ooperitest, mida on esitatud üle 600 korra enam kui 71 hooajal. Nimiosalisi on laulnud terve plejaad suurepäraseid lauljaid, Leo Slezak (1873–1946) nende hulgas. Tema esitus on läinud ajalukku ühe tõestisündinud apsu tõttu. Ühel etendusel lahkus luik lavalt enne, kui laulja sai gondlisse astuda ja Slezak olevat küsinud: „Millal läheb graafiku järgi siit järgmine luik?“

Arthur Thiele kavand „Lohengrini“ Londoni esietendusele, 1875

1927, Lohengrin – Karl Ots

WAGNER EESTIS

1853/1854	**„Tannhäuser“** (Tallinna Teater[2], ooperi maailmaesietendus toimus vaid üheksa aastat varem, 1845. aastal Dresdenis!)
1860/1861	**„Tannhäuser“** (Tallinna Linnateater)
1882/1883	**„Lohengrin“**, „Tannhäuser“ (Tallinna Linnateater)
1883/1884	**„Lohengrin“**, „Tannhäuser“ (Tallinna Linnateater)
1885/1886	**„Lohengrin“** (Tallinna Linnateater)
1890/1891	**„Lohengrin“**, **„Tannhäuser“** (Tallinna Linnateater)
1892/1893	**„Lohengrin“**, **„Tannhäuser“**, **„Lendav hollandlane“** (Tallinna Linnateater)
1894/1895	**„Lohengrin“**, **„Tannhäuser“** (Tallinna Linnateater)
1895/1896	**„Lendav hollandlane“**, **„Lohengrin“** (Tallinna Linnateater)
1896/1897	**„Lendav hollandlane“**, **„Lohengrin“** (Tallinna Linnateater)
1899/1900	**„Lendav hollandlane“**, **„Lohengrin“**, **„Tannhäuser“** (Tallinna Linnateater)
1901/1902	**„Lohengrin“**, **„Nürnbergi meisterlauljad“** (Tallinna Linnateater)
1902	**„Lohengrin“**, **„Tannhäuser“** (Tallinna Linnateater), 1902. aastal teater põles
1925/1926	**„Lendav hollandlane“** (Estonia Teater)
1927/1928	**„Lohengrin“** (Estonia Teater)
1930/1931	**„Tannhäuser“** (Estonia Teater)
1933/1934	**„Tristan ja Isolde“** (Estonia Teater)
1935/1936	**„Lohengrin“** (Estonia Teater)
1942/1943	**„Tannhäuser“** (Estonia Teater)
1958/1959	**„Lendav hollandlane“** (Estonia Teater)
1984/1985	**„Lendav hollandlane“** (Estonia Teater)
2003/2004	**„Tannhäuser“** (Rahvusooper Estonia ja Eesti Kontserdi ühisprojekt, kontsertettekanne)
2007/2008	**„Tristan ja Isolde“** (Rahvusooper Estonia)
2011/2012	**„Parsifal“** (Rahvusooper Estonia, Noblessneri valukojas Euroopa kultuuripealinna Tallinn 2011 ja Nargenfestivali raames)
2012/2013	**„Tannhäuser“** (Rahvusooper Estonia)
2016/2017	**„Lendav hollandlane“** (Rahvusooper Estonia)
2021/2022	**„Tristan ja Isolde“** (Teater Vanemuine)
2022/2023	**„Lohengrin“** (Rahvusooper Estonia)

[2] Tallinna Teater on aegade jooksul kandnud erinevaid nimesid: 1809–1860 – Tallinna Teater; 1860–1906 – Tallinna Linnateater; alates 1906. aastast Tallinna Saksa Teater. See paiknes Laia tänava alguses, praeguse Eesti Noorsooteatri asukohal.

„LOHENGRIN“ ESTONIAS

Hooaeg 1927/1928

„Lohengrin“
Richard Wagneri romantiline ooper 3 vaatuses
Libretist: Richard Wagner
Eesti keelde: Georg Tuksam
Esietendus: 27. septembril 1927
Muusikajuht: Raimund Kull
Näitejuht [lavastaja]: Hanno Kompus
Dekoratsioonid: Aleksander Tuurand
Kostüümid: Olga Oboljaninova-Krümmer
Koormeister: Verner Nerep
Kontsertmeister: Sergei Mamontov

Osalised:
Heinrich, saksi kuningas – Aleksander Arder, Sergei Herman
Lohengrin – Karl Ots, Arnold Vismann [Aarne Viisimaa]
Elsa, Brabandi printsess – Helmi Einer, Olga Tiideberg [Torokoff-Tiedeberg]
Hertsog Gottfried, tema vend – Elli Kubjas
Friedrich von Telramund, Brabandi krahv – Karl Viitol
Ortrud, tema naine – Nyna Romanova [Niini Loona]
Heerold – Nikolai Suursööt

Hooaeg 1935/1936

„Lohengrin“
Richard Wagneri romantiline ooper 3 vaatuses, 4 pildis
Libretist: Richard Wagner
Esietendus: 9. novembril 1935
Muusikajuht: teeneline dirigent Raimund Kull
Näitejuht [lavastaja]: Hanno Kompus
Dekoratsioonid ja kostüümid: Arne Mõtus
Koormeister: Kasimir Žypris
Kontsertmeister: Peeter Paul Lüdig

Osalised:
Heinrich, saksi kuningas – Benno Hansen
Lohengrin – Martin Taras
Elsa, Brabandi printsess – Olga Tiedeberg [Torokoff-Tiedeberg]
Friedrich von Telramund, Brabandi krahv – Karl Viitol
Ortrud, ta naine – Niina [Niini] Loona
Heerold – Nikolai Suursööt

1935

PRESENTS

AMSERV

LOHENGRIN

Richard Wagner's romantic opera

Libretto by Richard Wagner

World premiere on August 28, 1850 in Deutsches Nationaltheater Weimar

Premiere in the Estonian National Opera on May 25, 2023

Music Director: **Arvo Volmer**

Conductor: **Kaspar Mänd**

Stage Director, Set and Lighting Designer: **Michiel Dijkema** (Holland)

Costume Designer: **Jula Reindell** (Germany)

Chorus Master: **Heli Jürgenson**

Chorus Master of the Boys' Choir**: Külli Kiivet**

Production Assistants: **Silva Valdt, Riina Airenne**

Chief Pianist-Repetiteur: **Jaanika Rand-Sirp**

Pianists-Repetiteurs: **Ave Wagner, Tarmo Eespere**

Stage Managers: **Riina Airenne, Rein Lepnurm**

Vocal Coaches: **Kristin Okerlund** (Austria), **Thomas Wiedenhoffer** (Germany)

Cast

Lohengrin: **Heiko Börner** (Germany), **Timothy Richards** (UK/Germany), **Uwe Stickert** (Germany)

Friedrich von Telramund, the Count of Brabant: **Rauno Elp**

Heinrich, the Duke of Saxony: **Priit Volmer, Pavlo Balakin**

Elsa, the Princess of Brabant: **Silja Aalto** (Finland), **Charlotte-Anne Shipley** (UK)

Ortrud, Telramund's wife: **Helen Lokuta, Maria Berezovska** (Ukraine)

Herald: **Raiko Raalik, Jassi Zahharov**

Four noblemen of Brabant: **Rafael Dicenta, Vitali Dudkin, Dragos Andrei Ionel, Nikola Gracanac, Tiit Kaljund, Rein Saar, Yixuan Wang**

Four pages: **Frank Bachaus, Sebastian Banfi, Liam Hussar, Rasmus Kallas, Ralf Lainde, Uku Sander Leisalu, Joonas Mikk, Teodor Ots, Robin Palits, Peeter Piirsalu, Tristan Raidma, Tobias Tark, Joonas Tüür, Peeter Veltmann** (Estonian National Opera Boys' Choir)

Young Gottfried: **Miron Bronikowski, Robin Lucas Põld, Roland Upkin**

Estonian National Opera Extras: **Kristo-Martin Aav, Toomas Hark, Sten Hiis, Einar Hillep, Andres Kask, Sander Kõiv, Keijo Lillo, Ants-Kristjan Masing, Eero-Margo Neeme, Oliver Press, Siim Sakeus, Hendrik Tiido, Sten Uustalu**

Estonian National Opera Chorus and Orchestra

THE CLASH OF MAGIC AND MIRACLES IN WAGNER'S "LOHENGRIN"

Michiel Dijkema *is a stage director for whom Estonia is familiar. As a director, Dijkema offers plenty of surprises and ideas to ponder. His staging's have been characterized as "visually intense", "ironic", "satirical", "impressive", "Bayreuth, watch and learn", and "Dijkema has an ability to transform theatre space into a fantastic cabinet of wonders through technical refinement and brave artifice"…*

You like playing with plots by creating stagings with a twist that are simultaneously bold, funny and add something to the traditional narrative viewpoint. What ignites you?
First and foremost, I'm a storyteller and a musician. When I start working on a new production, I play it through in my head – over and over. How can I tell this story within the musical forms that the composer has created? Every opera brings many challenges. Only when I have an idea how to deal with all these challenges and know how to bring the story to life on stage, I start working on the visual part of the production. Being my own set designer, helps very much with the creative process. I always try to imagine an audience, who sees this opera for the very first time, and also an audience, that may have seen this opera already in a dozen or more different productions.

This is your first time staging "Lohengrin" although you have staged Wagner before – twice "The Flying Dutchman", in Wiesbaden and Leipzig. What captivates you in "Lohengrin"?
In "Lohengrin", Wagner created a contrast of light and darkness, that immediately touched me. Even though Wagner's poetry is often criticized, there is always an amazing coherence of story and music. His music would not be possible without his poetry. Every one of his operas is a universe on its own, that can fully absorb you. It is a wonderful experience to let that happen.

There is always the question about setting the opera in a particular time: Wagner actually gave us some historical truth by involving Henry the Fowler who in earnest was the Duke of Brabant in 912–936 and the attacks of the Hungarians were something he had to deal with. But… Wagner was a man of combining myth, legend, fairy-tale and historical truth. What is your timeline and concept?
For me, it was clear from the start that to retell this story we need dark times. After working on different versions, I decided together with the costume designer Jula Reindell to look very closely at the early medieval period. When you read Wagner's descriptions and look at the designs of the productions during his lifetime, it is clear that he was not aiming for a historically accurate portrayal of the times of Henry the Fowler. We decided to approach this period with the freedom of fantasy and with elements of a mythical world, and yet to take the historical context and the religious elements very seriously.

It is an opera of contrasts, conflicts and symbols. How do you see the Swan, the Dove and the opposition of Christianity and paganism?
Religion stands in the center of the clash of magic and miracles. The magic is related to the Germanic gods, and the miracles are associated with Christianity. This conflict drives the characters and shows that the contrast of light and darkness has many nuances. The

reality of religion in the world of “Lohengrin” seems very different from the reality of religion in our world. The fact that Gottfried has been magically transformed into a swan by Ortrud, shows that her Germanic gods and her magic powers are real. The transformation is not a matter of belief, it actually happened. The fact that Lohengrin appears when Elsa is calling for him, and that in the end the Holy Spirit in the form of a dove transforms the swan back into Gottfried – a true miracle – shows that God exists. Also, this is not a matter of belief, it actually happens. Therefore, we do not look for abstractions in our production, but make these moments part of the reality of the characters.

What is relevant in this story for today’s audiences?
Everything! In our time of division, it is most relevant to experience these stories together on an emotional level. That is exactly what opera can do, like no other art form.

For the contemporary audience it may pose a difficulty to believe in the sustainability of Elsa being content with “never asking the forbidden question” … Does a woman’s faith in her husband really lie in never asking, never questioning, and not knowing? The price of saving Elsa’s marriage is to live knowing of Ortrud’s alternative explanation without ever being able to test it. Besides, Lohengrin never mentions what would be the punishment for Elsa asking the question, leaving open the possibility of forgiveness…?
In Wagner’s operas women always pay a high price, that is no different for Elsa. The forbidden question at the heart of her marriage is obviously very problematic. Wagner makes it musically abundantly clear from the start that this marriage has no chance. People have secrets, and it is impossible to ignore these secrets, once they have become the center of attention. In that way, anybody can understand Elsa. The forbidden question also makes perceptible, how difficult it is to have true faith, to cast away doubt. Elsa’s inner conflict – whether you believe in God or not – is a very relatable struggle.

Lohengrin hopes to relieve his loneliness in the realm of the Grail, so he descends on earth, hoping to disguise his heavenly origin and become a man who is loved for what he is not for where he comes from or what he stands for. Does Lohengrin really ever have a chance to become a man of flesh and blood?
The Grail music seems so heavenly, that one immediately assumes that Lohengrin descends on earth. However, the Grail is kept and protected on earth, in the castle by the name of Montsalvat, and is annually visited by the Holy Spirit in the shape of a dove, which gives the Grail its power. Why Lohengrin, son of Parsifal, as protector of the Grail, has been sent by God to save Elsa and why he would lead the battle against the Hungarian aggressor, is one of the many fundamental questions in this opera. Telling a story as clearly as possible does not necessarily mean to answer all those questions.

SYNOPSIS

ACT 1

King Henry has come to Antwerp to urge the people to join with him in battle against invading Hungarians, but he finds the Brabantians locked in civil strife without a leader. Friedrich von Telramund explains that on his deathbed the Duke of Brabant had entrusted to his care his two children, Elsa and Gottfried, on the understanding that he would marry Elsa and be guardian to Gottfried. But Gottfried has disappeared, Elsa is suspected of killing him and Telramund has married Ortrud, daughter of Radbod, King of the Frisians.

In her name and his own he claims the dukedom and accuses Elsa of fratricide and of having a secret lover. The king agrees to judge the case and Elsa is summoned. Her only answer to the accusations is to relate a dream in which a hero appeared in answer to her need. To him, she will entrust her cause. The king decrees trial by combat, and the herald calls for a champion to appear to fight the accuser Telramund.

A knight appears, in a boat drawn by a swan. He says he has been sent to be Elsa's champion. She accepts him as champion and husband, agreeing to his condition that she must never ask his name or lineage or where he came from. Telramund is defeated in the duel, but the stranger knight spares his life and is acclaimed by the populace.

ACT II

Telramund blames Ortrud for his downfall, as she had told him that she saw Elsa drown her young brother, but she convinces him that he was defeated by magic rather than divine intervention. She claims that the stranger's magic would fail if he could be made to reveal his name – or even if the tip of a finger were to be cut off.

As only Elsa can ask him to reveal his name, Ortrud plans to undermine her confidence. Elsa appears in the window and Ortrud, calling to her from the darkness, succeeds in winning her pity, invoking the pagan gods in triumph as Elsa is on her way out. Ortrud begs Elsa to intercede for Telramund and suggests that as the stranger arrived by magic, so he may leave by magic, but Elsa's faith is unshaken. Elsa pities Ortrud and invites her to attend her wedding.

Intermission

ACT III

Four nobles mutter their resentment at the decision of the king that Elsa's husband will lead them into battle and Telramund offers to lead them in rebellion.

As Elsa is about to enter the church for her wedding, Ortrud claims that she must yield pride of place to her, since her husband has been falsely accused and is of noble birth, whereas no one knows anything about Elsa's husband. Claiming that he would be revealed a fraud if he had to divulge the source of his power, she challenges Elsa to ask the question. Telramund accuses the strange knight of witchcraft and asks his name and lineage, but he is answerable to Elsa alone. Elsa conquers her doubts, and they enter the church.

ACT IV

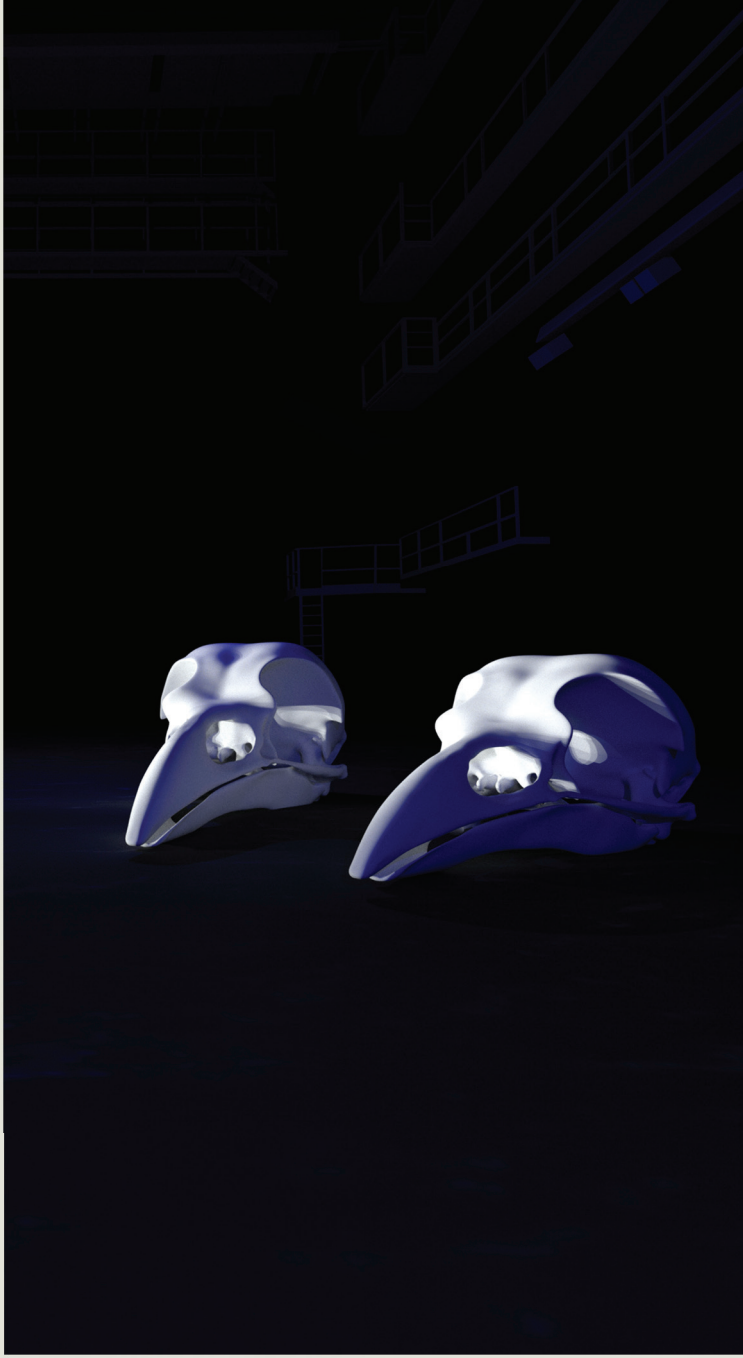
Following the good wishes of their people, Elsa and her husband are left alone for the first time. Their delight in one another is soon undermined by her regrets that she cannot call her husband by his name and her fears that he may leave her. A hysterical vision of the swan returning to take him away leads to the fatal question. Telramund bursts in with his followers to kill Lohengrin but is killed himself by the knight. Lohengrin tells the noblemen to bring the body before the king and calls Elsa's ladies.

ACT V

The king thanks the people for their support in defending Germany against the Hungarians. The body of Telramund is carried in, followed by Elsa and her husband, who tells the king he will not be able to lead the people of Brabant into battle. He is absolved from blame for Telramund's death.

Explaining that Elsa has been tricked into asking the forbidden question, he answers it: he is one of the knights of the Holy Grail, who are sent out into the world to defend the cause of right. But they must leave once their identities are known. He is Lohengrin, son of Parsifal, who wears the crown of the Grail. The swan appears and Lohengrin bids farewell to Elsa, telling her that if he had been able to stay, her bother Gottfried, who is not dead, would have returned after a year.

Ortrud exults at her success in driving Lohengrin away and that Gottfried must remain in the form of the swan as a result of her witchcraft. Ortrud had immediately recognized the golden chain with which the swan had pulled Lohengrin's boat as the magic chain she had used to secretively transform Gottfried into a swan. As Lohengrin kneels in prayer the swan is miraculously transformed into Gottfried by the intervention of the Holy Spirit in the shape of a dove. The young Gottfried will now lead them into battle. Elsa falls lifeless to the ground. The king and the people of Brabant are shaken.

SISÄLLÖN YHTEENVETO

I NÄYTÖS

Kuningas Heinrich on tullut Antwerpeniin kutsuakseen kansaa liittymään hänen taisteluunsa unkarilaisia vastaan, mutta hän huomaa, ettei Brabantin asukkailla ole johtajaa ja että he tappelevat keskenään. Friedrich von Telramund selvittää, että Brabantin herttua antoi kuolinvuoteellaan kaksi lastaan, Elsan ja Gottfriedin, hänen holhoukseensa sillä ehdolla, että hän menisi Elsan kanssa naimisiin ja hänestä tulisi holhooja. Gottfried on kadonnut, Elsaa epäillään hänen tapostaan ja Telramund on mennyt naimisiin friisiläisten kuninkaan Radbodin tyttären Ortrudin kanssa.

Friedrich vaatii hänen ja omissa nimissään herttuakuntaa itselleen ja syyttää Elsaa veljensä murhasta ja salaisen rakastajan pitämisestä. Kuningas suostuu tuomariksi ja Elsa kutsutaan paikalle. Vastatessaan syytteeseen hän kertoo unestaan, jossa sankari ilmestyi vastauksena hänen rukouksiinsa. Vain hän voisi puolustaa Elsaa. Kuningas on sitä mieltä, että asia tulee ratkaista kaksintaistelulla ja lähetti kutsuu taistelijaa, joka kohtaisi Telramundin.

Ritari ilmestyy joutsenen vetämässä veneessä. Hän sanoo, että hänet on lähetetty puolustamaan Elsaa. Elsa tervehtii häntä kuin sankaria ja aviopuolisoa suostuen miehen ehtoon, ettei hän koskaan kysy miehen nimeä tai alkuperää. Telramund häviää kaksintaistelun, mutta vieras ritari säästää hänen henkensä ja kansa antaa hänelle siitä tunnustusta.

II NÄYTÖS

Telramund syyttää Ortrudia epäonnistumisessaan, koska hän kertoi nähneensä Elsan hukuttamassa pikkuveljensä, mutta Ortrud vakuuttaa hänelle, että hän hävisi kaksintaistelun noituuden, ei jumalallisen väliintulon vuoksi. Hän sanoo, että vieras menettäisi valtansa, jos hänet pakotettaisiin kertomaan nimensä tai jos häneltä leikattaisiin sormenpää.

Koska vain Elsa voi kysyä ritarilta hänen nimeään, aikoo Ortrud horjuttaa Elsan luottamusta. Elsa ilmestyy ikkunaan ja Ortrudin onnistuu pimeydessä kutsuen herättää hänessä sääliä. Elsa on poistumassa ja Ortrud kutsuu apuun pakanalliset jumalat. Ortrud pyytää Elsaa auttamaan Telramundia. Hän sanoo, että jos vieras saapui noituuden avulla, voi hän myös kadota noituuden avulla, mutta Elsan usko on vankkumaton. Elsa tuntee myötätuntoa Ortrudia kohtaan ja pyytää hänet häihin.

Väliaika

III NÄYTÖS

Neljä aatelismiestä ei suostu kuninkaan päätökseen, että Elsan aviomies johdattaisi heidät taisteluun ja Telramund ehdottaa heitä aloittamaan kapinan.

Kun Elsa astuu kirkkoon häitä varten, kertoo Ortrud hänelle, että Elsan tulee luovuttaa valtaistuin hänelle, koska hänen aviomiestään on syytetty väärin ja hän on korkeaa alkuperää, kun taas Elsan aviomiehestä ei kukaan tiedä mitään. Telramund väittää, että jos ritari kertoisi voimansa lähteen, kaikki näkisivät, että hän on huijari ja kehottaa Elsaa esittämään kysymyksen. Telramund syyttää kummallista ritaria noituudesta ja kysyy hänen nimeään ja alkuperäänsä, mutta ritari vastaa vain Elsalle. Elsa voittaa epäilynsä ja he astuvat kirkkoon.

IV NÄYTÖS

Kansa toivottaa parille onnea ja Elsa ja hänen aviomiehensä ovat ensimmäistä kertaa yksin. Heidän iloaan alkaa pian varjostaa naisen katumus siitä, ettei hän voi kutsua miestä hänen oikealla nimellään ja pelko, että mies voi jättää hänet. Hysteerinen näkemys joutsenesta, joka palaa viemään miehen pois, johdattaa kohtalokkaan kysymyksen esittämiseen. Telramund tunkeutuu seuraajineen huoneeseen tappaakseen Lohengrinin, mutta ritari tappaa hänet ja käskee aatelisia viemään ruumiin kuninkaan eteen. Hän kutsuu Elsan hovinaiset.

V NÄYTÖS

Kuningas kiittää kansaa tuesta Saksan valtion suojelussa unkarilaisia vastaan. Telramundin ruumis tuodaan sisään ja hänen jälkeensä tulevat Elsa ja hänen aviomiehensä, joka kertoo kuninkaalle, ettei hän voi johdattaa Brabantin kansaa taisteluun. Häntä ei syytetä Telramundin kuolemasta.

Hän vastaa selittäen, että Elsaa houkutettiin esittämään kysymys petoksella, ja että hän kuuluu Graalin maljan ritareihin, jotka on lähetetty maailmaan puolustamaan oikeudenmukaisuutta. Jos ritarin henkilöllisyys selviää, tulee hänen lähteä pois. Hän on Lohengrin, Parzivalin poika, joka kantaa Graalin kruunua. Joutsen ilmestyy ja Lohengrin hyvästelee Elsan, kertoen hänelle, että jos hän olisi voinut jäädä, olisi hänen veljensä, Gottfried, joka ei ole kuollut, palannut vuoden kuluttua.

Ortrud ilahtuu, että hänen onnistui lähettää Lohengrin matkoihinsa ja että Gottfriedin tulee jäädä noidutuksi joutseneksi. Nainen tunnisti heti kultaisen ketjun, jolla joutsen vetää venettä perässään – se on sama ketju, jonka voimin hän loihti Gottfriedin joutseneksi. Lohengrin polvistuu rukoukseen ja kyyhkyseksi ruumillistunut Pyhä Henki muuntaa joutsenen takaisin Gottfriediksi. Nuori Gottfried johdattaa kansan nyt taisteluun. Elsa putoaa elottomana maahan. Kuningas ja Brabantin kansa ovat järkyttyneitä.

Действие первое

Король Генрих прибыл в Антверпен, чтобы призвать жителей присоединиться к нему в борьбе против вторгшихся венгров, но обнаружил, что у жителей Брабанта нет правителя и враждуют они между собой. Фридрих Тельрамунд объясняет, что герцог Брабантский на смертном одре доверил ему двух своих детей, Эльзу и Готфрида, при условии, что Фридрих женится на Эльзе и станет опекуном Готфрида. Но Готфрид, будучи еще мальчиком, хагадочным образом исчез. Эльзу подозревают в его убийстве, а Тельрамунду пришлось взять себе в жены другую женщину — дочь Радбода, Ортруду Фрисландскую.

И вот теперь, во имя жены и от себя лично, Фридрих провозглашает себя полноправным правителем Брабанта и обвиняет Эльзу в убийстве брата и содержании тайного любовника. Король согласен вершить суд, вызывают Эльзу. В ответ на свои обвинения она восторженно рассказывает о явившемся ей во сне прекрасном рыцаре, который обещал прибыть к ней. Только он (рыцарь) сможет заступиться за Эльзу. Король принимает решение, что спор должен быть решен согласно средневековой традиции, в поединке. Глашатай торжественно трубит, оповещая о предстоящем турнире, призывая сразиться равного с Тельрамундом.

Вдали появляется рыцарь в ладье, которую ведёт лебедь, и говорит, что он был послан защитить Эльзу. Но прежде она должна дать два обета: выйти за него замуж, если он окажется победителем, и никогда не спрашивать его имени и происхождения. Эльза принимает оба условия. Тельрамунд терпит поражение в поединке, но рыцарь-чужестранец великодушно оставляет его в живых.

Действие второе

Тельрамунд винит в своей неудаче Ортруду, которая сказала ему, что видела, как Эльза утопила своего младшего брата. Но Ортруда убеждает его, что он проиграл поединок из-за колдовства, а вовсе не из-за божественного вмешательства. Она говорит, что чужеземец потеряет свою силу, если его заставить назвать свое имя или отрезать ему кончик пальца. Поскольку только Эльза может спросить у рыцаря его имя, Ортруда планирует заставить Эльзу засомневаться. В окне появляется Эльза и Ортруде удается вызвать ее жалость призывом из темноты. Эльза готова впустить ее и Ортруда призывает на помощь языческих богов. Она просит Эльзу помочь Тельрамунду и говорит, что если чужеземец появился с помощью колдовства, то и исчезнуть он может с помощью магии. Однако вера Эльзы непоколебима. Всё же Эльза сочувствует Ортруде и приглашает её на свадьбу.

Антракт

Действие третье

Четверо дворян не согласны с решением короля, что муж Эльзы поведет их в сражение, и Тельрамунд предлагает им начать восстание.

Когда Эльза собирается войти в церковь для венчания, появляется Ортруда. Она обвиняет Эльзу в том, что та несправедливо получила королевскую корону, ведь Тельрамунд был ложно обвинен. А именно Тельрамунд благородного происхождения, в то время как о муже Эльзы никто ничего не знает. Тельрамунд утверждает, что если рыцарь откроет источник своей силы, то все увидят, что он мошенник, и призывает Эльзу задать этот вопрос. Он обвиняет странного рыцаря в колдовстве, и только если тот откроет свое происхождение, имя и статус, все сомнения могут быть развеяны. Рыцарь заявляет, что будет подчиняться только Эльзе. Эльза преодолевает свои сомнения, и они входят в церковь.

Действие четвёртое

Участники свадебных торжеств поют счастливой чете, и вот Эльза остается с супругом наедине. Взаимная радость молодых вскоре омрачается сожалением Эльзы о том, что она не может называть супруга настоящим именем и ее страхом, что он может ее бросить. Эльза одержима мыслью, что настанет день, когда лебедь снова унесет ее мужа, и она задает злополучный вопрос. Внезапно в покои врывается вооруженный Тельрамунд вместе со своими четырьмя заговорщиками, чтобы убить Лоэнгрина, но рыцарь убивает его и приказывает перенести и положить тело перед королем. Он зовёт придворных дам к Эльзе.

Действие пятое

Король благодарит народ за поддержку в защите Германии от венгров. Вносят тело Тельрамунда, за ним следуют Эльза и ее муж, который говорит королю, что он не может вести народ Брабанта в бой. Его не обвиняют в смерти Тельрамунда.

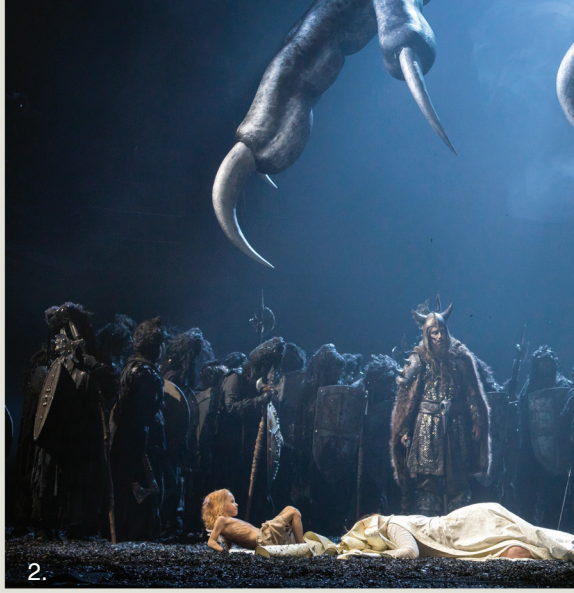
Объяснив, что Эльзу обманом заставили задать запретный вопрос, он отвечает, что является одним из рыцарей Святого Грааля, посланным в мир чтобы защищать честь Эльзы. Но теперь, поскольку его тайна открылась, он должен вернуться. Он – Лоэнгрин, сын Парсифаля, который носит корону Грааля. Появляется лебедь, везущий ладью, Лоэнгрин прощается с Эльзой, говоря ей, что лишь год ей нужно было бы ждать, и тогда «в сиянье Грааля дивном твой брат вернулся б, ведь он жив еще».

Ортруда ликует, что ей удалось прогнать Лоэнгрина, а Готфрид так и останется заколдованным в лебедя. Женщина сразу узнала золотую цепь, которой лебедь Лоэнгрин вёл лодку – это была та же цепь, с помощью которой она превратила Готфрида в лебедя.

Лоэнгрин преклоняет колени в молитве, и когда он освобождает лебедя от цепей, тот тут же превращается в Готфрида благодаря вмешательству святого духа, воплощенного в голубя. Теперь молодой Готфрид ведет народ в бой. Эльза падает, теряя последние жизненные силы. Король и народ Брабанта ошеломлены.

1.

2.

FOTOD LAVASTUSEST

3.

4.

1. Raiko Raalik / 2. Roland Upkin, Helen Lokuta / 3. Charlotte-Anne Shipley, Helen Lokuta / 4. Priit Volmer / 5. Uwe Stickert / 6. Helen Lokuta, Rauno Elp

5.

6

7.

8.

9.

10.

7. August Teder, Mihkel Normak, Rasmus Kallas / 8. Leonardo Neiva /
9. Silja Aalto / 10. Silja Aalto, Maria Berezovska / 11. Jassi Zahharov /
12. Cosmin Ifrim / 13. Pavlo Balakin, Silja Aalto, Cosmin Ifrim

11.

12.

13.

RAHVUSOOPER JA -BALLETT ESTONIA / ESTONIAN NATIONAL OPERA AND BALLET

Loominguline juht ja peadirigent /
Artistic Director and Chief Conductor
Arvo Volmer

Rahvusooperi ja -balleti Estonia peadirektor /
Director General of the Estonian National Opera and Ballet
Ott Maaten

Eesti Rahvusballeti kunstiline juht /
Artistic Director of the Estonian National Ballet
Linnar Looris

Eesti Rahvusballeti kunstilise juhi assistent /
Assistant to the Artistic Director of the Estonian National Ballet
Daniel Kirspuu

Eesti Rahvusballeti koordinaator /
Artistic Coordinator of the Estonian National Ballet
Kaire Kasetalu

Ooperiosakonna administratiivjuht /
Head of Administration of the Opera Department
Lea Liisbet Peterson

Orkestri ja koori direktor, loomingulise juhi assistent /
Director of the Orchestra and Chorus, assistant to the Artistic Director
Aili Roose

Orkestri 1. kontsertmeistrid / 1st Concertmasters of the Orchestra
Andrus Haav, Arvo Leibur

Koormeister / Chorus Master
Martin Trundikov

Tehnikadirektor / Technical Director
Taivo Pahmann

Dekoratsiooniala juhataja / Head of the Set Department
Kadri Kuusler

Kostüümiala juhataja / Head of the Costume Department
Airi Laas

Grimmiala juhataja / Head of the Make-Up Department
Janika Olup

Pealavameister / Head Stage Technician
Mario Madiste

Valgusala juhataja / Head of the Lighting Department
Rasmus Rembel

Heli- ja videoala juhataja /
Head of the Sound and Video Department
Kalev Timuska

Rahvusooperi ja -balleti Estonia nõukogu esimees /
Chairman of the Board of the Estonian National Opera and Ballet
Merilin Piipuu

Kavaraamatu koostaja / Compiler of the programme book
Liina Viru

Kavaraamatu toimetaja / Editor of the programme book
Maarja Tyler

Kavaraamatu kujundaja / Designer of the programme book
Reili Evart

Fotod / Photos
Siim Vahur, András Dijkema

© Rahvusooper ja -ballett Estonia, 2026

RAHVUSOOPERI JA -BALLETI ESTONIA TOETAJAD 121. HOOAJAL

HOOAJA KULDSPONSOR

KULDSPONSOR

PEASPONSORID

KOOSTÖÖPARTNERID